

עשיית פעולות בצבא לפני התפילה

שאלה:

האם מותר לפני תפילת שחרית: א. לעשות מד"ס? ב. להתחיל תורנות מטבח? ג. לנסוע למטווח כדי להתפלל בו לאחר מכן? ובנוסף, לגבי תרגיל שהתחיל בלילה- האם כשהגיע זמן תפילה צריך לעוצרו ולהתפלל או שמותר להמשיך בו כרגיל עד שיתאפשר להתפלל?

תשובה:

בגדר הפעולות האסורות לפני תפילת שחרית הובאו בגמרא ארבעה איסורים: א. אמירת שלום ב. אכילה ושתיה ג. עשיית חפציו ד. יציאה לדרך. כולם נפסקו בשו"ע סימן פט.

בגמ' ברכות יד. נאמר: "אסור לו לאדם לעשות חפציו קודם שיתפלל שנאמר צדק לפניו יהלך וישם לדרך פעמיו". וכך נפסק בשו"ע¹: "אסור לו להתעסק בצרכיו או לילך לדרך עד שיתפלל תפילת שמונה עשרה".

באופן פשוט טעם האיסור הוא עצם הקדמת חפצי אדם לחפצי שמיים, העמדת חפצי האדם כקודמים בזמן וממילא בחשיבות לחפצי שמים. לכן לא יועיל שומר שמזכיר להתפלל, שאם היה הטעם משום שמא ימשך בעיסוקיו ולא יתפלל היה מועיל שומר. וכך כותב בפס"ת אות טו. ויתכן שקיים גם חשש שמא ימשך, אך רק בנוסף לאיסור הקדמת חפצי אדם ולא במקומו.

אמנם מצינו מספר היתרים בדין זה:

חפצי מצוה- פשוט מסברה שדווקא חפצי אדם יש בעיה להקדים לתפילה. וכך פוסק המשנ"ב² שעיסוק בחפצי שמיים מותר קודם התפילה. ולכן מתיר לקנות מצרכים לשבת קודם התפילה ביום שישי אם יש חשש שלא ימצא את המצרכים הללו לאחר התפילה.

דין זה עקרוני מאוד במערכת הצבאית. כיון שצבא ישראל הוא ודאי מלאכת שמיים וצרכי מצוה. אלא שצריך לדייק בדברים, שכמובן אין זה היתר גורף לכל מי שלובש מדים. צרכי הצבא בביטחון השוטף, וכן בהכשרת הצבא לתפקידו באימונים שמכינים אותו לייעודו לנצח במלחמה, נחשבים צרכי מצוה. אך סידור העיתונים בשלישות, ואפילו שטיפת השירותים בבסיס, וכו' אין נחשבים כצרכי שמיים, ויש לבחון כל מקרה לגופו.

מד"ס- המד"ס הוא חלק מאימון החייל, לכן נראה להגדירו כצרכי מצוה. אף על פי כן לדינא אין נראה להקל לעשותו קודם תפילה, משום שבדרך כלל אין מניעה מלעשותו לאחר התפילה. וכמו שפסק המשנ"ב שדווקא אם לא ימצא מצרכים אלו לאחר התפילה מותר להקדים ולקנותם.

אמנם יש שרצו להקל משום שאפשר להתייחס למד"ס כצורך התפילה וכהכנה לה שמעיר את האדם. וכמו מקלחת שהקילו לפעמים כשקשה לאדם להתפלל מחמת אי נקיותו. אך לא נראה כדבריהם. שמעשים בכל יום שבני אדם מספיק ערניים להתפלל גם בלי לרוץ על הבוקר, ולא דומה למקלחת שהליכלוך מפריע ויכול להוציא מריכתו. ועוד שמד"ס רציני באמת יכול לגרור תוצאה הפוכה שהחייל יזע ודווקא יקשה עליו להתפלל.

¹ סימן פט, סעיף ג'.

² סימן רנ סק"א.

ועוד יש שהקילו מצד מלאכה קלה; הגרש"ז בהלכות תפילה כתב שמלאכות קלות מותרות קודם התפילה. כמו להכניס למכונת כביסה ממוינת, או להוריד את הפח לאשפה בדרך לתפילה. זה מדויק בשו"ע שכתב אסור "**להתעסק** בצרכיו", משמע דרך עסק אך באקראי לא ניכר הקדמת חפציו לחפצי שמים. ויש שרצו לומר שגם ריצה היא מלאכה כזו. ונראה שבריצה קצרה מאוד להתרעננות יש מקום להקל כדעה זו. אך מד"ס רגיל אינו כזה בפשיטות. ורק במקרה מיוחד שאי אפשר לבצע את המד"ס לאחר התפילה אפשר להתיר. וכך פוסק גם הגר"ח פ' במכתב המובא בספר "תפילה כהלכתה"³, להתיר ריצה רק לצורך מצוה שאי אפשר לעשותה לאחר התפילה.

תרגיל שהתחיל בלילה ונמשך לבוקר - פשוט שמותר להמשיך בו כרגיל עד שיתפנה. שדאי נחשב שעוסק במצוה, בהכנת הצבא לייעודו ותכליתו לנצח במלחמה ולשמור על ביטחון ישראל. ולא צריך להגיע להיתר שהתחיל קודם עלות השחר. שהשו"ע בסעיף ז'⁴, מתיר להמשיך אם התחיל בהיתר ולא צריך להפסיק. אך אין לנו צרכים היתר זה לכאן.

תורנות מטבח - בשו"ע, סימן צג'⁵ נאמר ש"העוסק בצרכי ציבור כעוסק בתורה". עולה שצרכי רבים נחשבים כצרכי מצוה. ולכן תורנות מטבח שהיא לצורך הרבים נראה שאפשר להתחיל לפני התפילה, ובלבד שיתפלל בתוך זמן תפילה. אמנם רצוי שיאמר קודם התפילה את ברכות השחר (וכן יקרא קריאת שמע כיון שהגיע זמנה⁶). וכך מצטרפת הדעה שמביא הרמ"א בסעיף ג' ש"יש מקילין לאחר שאמרו מקצת ברכות קודם שאמרו ברוך שאמר". אמנם לדינא אנו פוסקים כשיטת תרו"ד שרק לגבי תפילת שמונה עשרה הקפידו חכמים שלא יקדים חפציו אליה ולא לגבי ברכות השחר. אבל כשצריך מצרפים דעה מקילה זו להלכה. ובתורנות מטבח נראה שכך ראוי לנהוג.

נסיעה למטווחים - נפסק בשו"ע⁷: "אסור להתעסק בצרכיו או לילך לדרך קודם שיתפלל תפילת שמונה עשרה". ומסביר המשנ"ב⁸ שיציאה לדרך היא בכלל עשיית צרכיו. ומכאן שלצורך מצוה מותר. המטווחים הם חלק מהאימונים ונחשבים צרכי מצוה, אך נראה שבמצב רגיל אפשר קודם להתפלל ורק אח"כ לנסוע, ולכן יש להקדים את התפילה. אך אם הדבר יפגע באימונים - מותר. כגון: שיש אוטובסים שמסיעים ויכולים בשעות מסוימות דוקא, או שיגרם איחור בתחילת האימון בגלל הקדמת התפילה וכדומה, זה כבר נקרא נסיעה למצוה ומותר. וכך היה באחד המילואים האחרונים שהשתתפתי בהם. שבשביל לנצל יותר את יום האימונים (שבמילואים הוא יקר מפז כיון שאינו תדיר כל כך), התרנו לנסוע קודם למטווחים ושם להתפלל. אך יש לשקול בזהירות ובדייקנות כל מקרה.

³ נספחים, עמ' תקמ.

⁴ ועיין עוד שו"ע סימן ע' סעיף ה' ומשנ"ב שם סק"כג.

⁵ סעיף ד.

⁶ משנ"ב, רנ, סק"א.

⁷ סימן פט, סעיף ג'. הובא בתחילת התשובה.

⁸ סק"כ.